

تعرض به کنسولگری ها از دید کنوانسیون وین 1963

سمیه آقائی پور

کارشناسی ارشد حقوق بین الملل دانشگاه تهران

چکیده

از دیرباز دولت ها به دنبال این بودند که بتوانند روابط خود با همدیگر را گسترش دهند و به دنبال راه و چاره ای بودند تا بتوانند به این هدف خود دست یابند. بنابراین دولت ها به این نتیجه رسیدند که نمایندگانی از کشور خود به کشور دیگر بفرستند و با مستقر کردن آنها به همراه خانواده شان و کادر مورد نیاز در کشوری که قصد ارتباط با آن را داشتند زمینه این روابط را هموار سازند. کنسول ها مانند دیپلمات ها، نماینده کشور خود در کشور دیگر هستند. ولی برخلاف دیپلمات ها، حوزه فعالیت آنها مربوط به روابط سیاسی بین دو کشور نیست بلکه شامل امور غیر سیاسی : از جمله صدور گذر نامه و ویزا، مراقبت از منافع بازرگانی و کشتیرانی کشور خود و غیره است. کنسولگری ها علاوه بر پایتخت کشورها در شهرهای استانهای کشورها نیز حضور دارند. بنابراین محل استقرار سفارتخانه ها و کنسولگری ها در خاک کشور دیگری می باشد. به همین لحاظ است که گفته می شود نمایندگانی که از سوی یک کشور به کشور دیگری فرستاده میشود باید در امان بوده و از مصونیت برخوردار باشد تا بتواند بدون هیچگونه هراسی نسبت به اینکه مورد تجاوز و حمله قرار گیرد و موضوعاتی از این قبیل فعالیت خود را انجام دهد. در این نوشتار حاضر به روش توصیفی تحلیلی تعرض به کنسولگری ها از دید حقوق بین الملل و با تکیه بر کنوانسیون وین 1963 می پردازیم.

واژگان کلیدی: تعرض ، کنسولگری، کنوانسیون وین در روابط کنسولی 1963

مقدمه

به طور معمول دولت‌ها با فرستادن نمایندگان خود به دنبال اهدافی بودند که این اهداف از دو حالت خارج نبود یا به دنبال این بودند که روابط سیاسی خود را گسترش دهند که در چنین حالتی هیئت دیپلماتیک را ارسال می‌کردند و هنگامی که درصدد گسترش روابط غیر سیاسی بودند کنسول‌ها را به کشوری که قصد توسعه روابط خود با آن را داشتند می‌فرستادند.

ضرورت صیانت از اماکن و مأموران دیپلماتیک و کنسولی سبب گردیده تا امتیاز ویژه‌ای تحت عنوان اصل مصونیت دیپلماتیک و کنسولی به عنوان یکی از اصولی که ملل متمدن در طول تاریخ همواره به دیده احترام و قداست آن را رعایت نموده‌اند در معاهدات بین‌المللی تعیین و تضمین شود. مصونیت، مهمترین امتیازی است که به دیپلمات‌ها داده می‌شود تا بتوانند وظایف خود را که برقراری روابط دوستانه بین دولت‌هاست انجام دهند.

کنسول‌ها مانند دیپلمات‌ها، نماینده کشور خود در کشور دیگر هستند. ولی برخلاف دیپلمات‌ها، حوزه فعالیت آنها مربوط به روابط سیاسی بین دو کشور نیست بلکه شامل امور غیر سیاسی؛ از جمله صدور گذرنامه و ویزا، مراقبت از منافع بازرگانی و کشتیرانی کشور خود و غیره است. کنسولگریها علاوه بر پایتخت کشورها در شهرهای استانهای کشورها نیز حضور دارند. بنابراین محل استقرار سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در خاک کشور دیگری می‌باشد.

در حقوق دیپلماتیک معاصر، تنظیم و تدوین قوانین و معاهداتی در مورد مصونیت اشخاص و اماکن دیپلماتیک به صورت رسمی با کنوانسیون وین 1961 شروع شد. بعد از آن سازمان ملل در جهت کامل کردن روابط دیپلماتیک کنوانسیون وین راجع به روابط کنسولی مورخ 1963 را تدوین و به تصویب رساند. (ذوالعین، 1386)

مصونیت یک محل یا یک شخص تعدی ناپذیر است. ورود به اماکن بدون اجازه، تعرض به مصونیت اماکن است و نقض حقوق و آزادی‌های فردی و مصونیت شخصی را به همراه دارد. (ابوالوفا، 1390)

در هر حکومت دموکراتیک، هر فردی و محل سکونتش از مصونیت از تعرض به موجب قانون اساسی برخوردار است. مصونیت از اماکن دیپلماتیک و شخص دیپلمات، تعرض ناپذیر و تخطی ناپذیر است و هیچ قانون داخلی نمی‌تواند خلاف آن را مقرر کند. (صدر، 1392)

یافته‌ها

قاعده کلی آن است که دولت پذیرنده کلیه تسهیلات لازم را برای آنکه مأموریت به انجام وظایف خود بپردازد، فراهم سازد. (ماده 25 کنوانسیون 1961 وین)، همچنین اماکن دیپلماتیک از آن رو مصونیت دارد که هرگونه تعرض به این اماکن توهین به حیثیت دولت فرستنده تلقی می‌شود. (ابوالوفا، 1390)

از جمله مصونیت‌های دیپلماتیک که مأموران دیپلماتیک از آن برخوردارند به شرح ذیل است:

- 1- شخص مأمور دیپلماتیک مصونیت دارد؛ بنابراین به هیچ عنوان نمی‌توان وی را توقیف یا بازداشت کرد.
- 2- محل اقامت شخصی مأمور دیپلماتیک از همان مصونیت و حمایت اماکن مأموریت برخوردار است.
- 3- همچنین اسناد و مکاتبات مأمور دیپلماتیک از هرگونه تعرض مصون است.

4- مصونیت قضایی که اگر به مقامات صالحیت دار دولت پذیرنده اجازه توقیف، محاکمه و بازداشت مأمور دیپلماتیک داده شود وظیفه دیپلماتیک در معرض خطر قرار خواهد گرفت. (ابوالوفا، 1390)

مبنای مصونیت منطق مصونیت یا به عبارت دیگر مبانی حقوقی، اهداف و علت وجودی مصونیت چیست؟ در این باره سه نظریه مطرح است:

1- نظریه برون مرزی: برخی از حقوق دانان از جمله گرسیوس، معتقدند که برخورداری ماموران دیپلماتیک از مصونیتها و مزایای دیپلماتیک بر قاعده برون مرزی استوار است. به موجب این نظریه ماموران دیپلماتیک در طول مدت مأموریت مانند افرادی هستند که کشور خود را ترک نکرده و در خارج از قلمرو کشور پذیرنده حضور دارند و وظایف خود را در آنجا انجام میدهند. اماکن مأموریت نیز همین وضعیت را دارند و جزئی از قلمرو کشور فرستنده به شمار میآیند. این نظریه که مدتها در دکتترین حقوق بین الملل مورد قبول بوده به تدریج مورد انتقادات شدیدی قرار گرفت. پرفسور لویی کاواریه نظریه ی برون مرزی را تصویری واهی بیش ندانسته و معتقد است که در صورت قبول این نظریه، بایستی این قاعده را نیز بپذیریم که تشریفات استرداد برای تحویل مجرم فراری در سفارت که در این نظریه قلمرو خارجی تلقی میشود ضروری به نظر میرسد، در حالی که عملاً این طور نیست و تنها اجازه ی ساده رئیس مأموریت کافی است. کاواریه همچنین اعتقاد دارد که قاعده برون مرزی به نتایج واثاری مبهم، (مانند تولد در سفارت به منزله تولد در خارج از کشور و محل سفارت است) و یا خطرناکی منتهی میشود (مانند جنایتکاری که به سفارت فرار کرده مانند کسی است که به یک کشور خارجی پناهنده شده است در صورتی که این نوع پناهندگی غیر قابل قبول است). سرانجام نمیتوان پذیرفت که در صورت وقوع جرم یا جنایت در داخل منزل مامور یا در محل سفارت، قوانین و مقررات کشور متبوع مامور، حاکم بر رفتار مجرم باشد. زیرا در آن صورت مقام صلاحیت دار برای رسیدگی به این جرم نیز دادگاههای آن کشور است در حالی که تنها مقام صلاحیت دار قضایی برای رسیدگی به جرایم ارتكابی در محل سکونت یا در محل کار ماموران، دادگاههای کشور محل مأموریت است. (ضیائی بیگدلی، 1385)

2- نظریه نمایندگی: دومین نظریه بر ویژگی نمایندگی ماموران دیپلماتیک و کنسولی استوار است. طبق این نظریه از آنجا که ماموران کشور فرستنده، نمایندگان آن کشور نزد کشور پذیرنده هستند، لذا از همان مصونیتها و مزایای کشورها نیز برخوردارند. مقدمه عهدنامه ۱۹۶۱ وین و ماده ۳ همین عهدنامه، که به موجب آن یکی از وظایف ماموران دیپلماتیک را نمایندگی کشور فرستنده نزد دولت پذیرنده عنوان میکند مبتنی بر نظریه نمایندگی است.

3- نظریه مصلحت یا منفعت خدمت: نظریه مصلحت یا منفعت خدمت دارای مفاهیم عملی نوینی است. به موجب این نظریه، برای اینکه ماموران دیپلماتیک در کشور محل مأموریت در شرایط خوب و با استقلال کامل انجام وظیفه کنند، باید در حد وسیعی از آزادی عمل برخوردار باشند و این بهره مندی تنها با برخورداری از مصونیتها و مزایای دیپلماتیک به دست می آید. طبق این نظریه مصونیتها و مزایای دیپلماتیک تنها بر ضرورتهای مستقل اجتماعی خدمت دیپلماتیک، به ویژه بر مصلحت یا منفعت خدمت استوار است. در این نظریه، راه محدود کردن مصونیتها و مزایا هموار می گردد و از این طریق، میان نیازهای کشور فرستنده و حقوقی کشور پذیرنده موازنه ای برقرار می شود. پیشرو نظریه مصلحت یا منفعت خدمت را میتوان بینکر شوک هلندی دانست. بنابراین در خصوص مبنای مصونیت نظریه های مختلفی توسط حقوق دانان با استدلالهای متفاوتی ارائه شده است. اما باید گفت که رویه بین المللی، پیرو اختلاط نظریات نمایندگی و مصلحت خدمت است و عهدنامه ۱۹۶۱ وین نیز به نوعی، همین دو نظریه را مبنای مصونیتها و مزایای دیپلماتیک قرار داده است به گونه ای که در مقدمه این عهدنامه آمده است، منظور از مصونیتها و مزایای دیپلماتیک، بهره مند ساختن افراد نیست، بلکه هدف تامین اجرا ی موثر وظایف هیاتهای دیپلماتیک به عنوان نمایندگی

کشورهایست. همچنین در عهدنامه ۱۹۶۳ وین در خصوص روابط کنسولی نیز همین نظریه‌های اخیر پذیرفته شده است و مبنای مصونیت بر طبق نظریه‌های نمایندگی و مصلحت خدمت قرار داده اند.

مصونیت کیفری مأموران کنسولی کنوانسیون ۱۹۶۳ وین در خصوص روابط کنسولی، تا حد زیادی وضع کنسولها را شبیه وضع دیپلماتها قرار داده است این امر نباید موجب شگفتی شود چون دولتها به طور روز افزون خدمات سیاسی و کنسولی را ادغام میکنند. افرادی که در آن واحد هم به عنوان دیپلماتیک و هم کنسول عمل میکنند، دارای مصونیت دیپلماتیک میباشند. کنسولهایی که به عنوان دیپلمات عمل نمیکند از بسیاری از مصونیتها و امتیازات دیپلماتها برخوردار هستند. ولی فقط در رابطه با اعمال رسمی از صلاحیت مدنی یا کیفری دولت پذیرنده مصون میباشند. بنابراین مأموران کنسولی برخلاف مأموران دیپلماتیک به طور کلی در خصوص تعقیب کیفری مصون نیستند بلکه اگر در عمل رسمی خود دچار عمل مجرمانه ای شدند از مصونیت برخوردار نمیباشند. در غیر این صورت تحت تعقیب دولت پذیرنده قرار میگیرند. در ضمن این مصونیت جرایم مشهود و مهم را در بر نمی گیرد.

در ارتباط با مصونیت های مأمورین کنسولی مواد 40 تا 44 کنوانسیون روابط کنسولی 1963 به شرح ذیل حائز اهمیت است: ماده ۴۰ حمایت از مأموران کنسولی: دولت پذیرنده با مأموران کنسولی رفتار محترمانه‌ای که در شأن آنها است خواهد داشت و اقدامات لازم برای ممانعت از وارد آمدن لطمه به شخص آزادی و حیثیت آنها اتخاذ خواهد کرد.

ماده ۴۱ - مصونیت شخصی مأموران کنسولی از تعرض:

1- مأموران کنسولی را نمی‌توان مگر در صورت ارتکاب جنایتی بزرگ (درجه یک) و متعاقب تصمیم مقام قضایی صلاحیتدار توقیف یا در انتظار محاکمه بازداشت نمود.

۲- به استثنای مورد مذکور در بند ۱ ماده حاضر- مأموران کنسولی نمی‌توان زندانی نمود یا آزادی شخصی آنها را به نحو دیگری محدود ساخت مگر در اجرای یک تصمیم قضایی که جنبه قطعی داشته باشد.

3- اگر مأمور کنسولی تحت تعقیب جزایی قرار گیرد باید نزد مقامات صلاحیتدار حاضر شود. معذک این تعقیب باید با رعایت احترامی که در شأن مقام رسمی مأمور کنسولی است به عمل آید و جز در مورد مذکور در بند ۱ ماده حاضر تا حد امکان کمتر مانع از انجام وظایف کنسولی او گردد. هنگامی که در شرایط مذکور در بند ۱ این ماده بازداشت مأمور کنسولی ضروری باشد رسیدگی به‌دعوی اقامه شده علیه او باید هر چه زودتر شروع گردد.

ماده ۴۲ - اعلام موارد توقیف و بازداشت و تعقیب: در صورت توقیف یا بازداشت یک از کارکنان کنسولی یا تعقیب جزایی علیه او- دولت پذیرنده فوراً موضوع را به رییس پست کنسولی مربوط اطلاع‌خواهد داد اگر شخص اخیرالذکر خود موضوع این گونه اقدامات قرار گیرد - دولت پذیرنده مراتب را از مجرای دیپلماتیک به اطلاع دولت فرستنده خواهد رسانید.

ماده ۴۳ - مصونیت قضایی:

1- مأموران کنسولی و کارمندان کنسولی در مورد اعمالی که در انجام وظایف کنسولی خود به عمل می‌آورند در برابر مقامات قضایی یا اداری دولت پذیرنده مصونیت قضایی خواهند داشت.

۲- معذک مقررات بند ۱ ماده حاضر شامل دعاوی حقوقی زیر نمی‌شوند:

الف - دعاوی حقوقی ناشی از قراردادی که توسط یک مأمور کنسولی کارمند کنسولی منعقد گردیده لکن او قرارداد مزبور را تصریحاً به عنوان نماینده و کارگزار دولت فرستنده منعقد نساخته است.

ب - دعاوی حقوقی شخص ثالث در مورد خسارت ناشی از تصادف وسیله نقلیه و کشتی یا هواپیما، در قلمرو دولت پذیرنده.

ماده ۴۴ - الزام به ادای شهادت:

۱ - اعضای پست کنسولی را می‌توان به عنوان شهادت در محاکمات قضایی یا اداری احضار نمود. کارمندان کنسولی و خدمتگزاران نمی‌توانند مگر در موارد مذکور در بند ۳ این ماده از ادای شهادت خودداری کنند. هرگاه مأمور کنسولی از ادای شهادت خودداری

کند هیچ نوع اقدام قهری یا مجازات درباره او به عمل نخواهد آمد.

۲ - مقامی که از مأمور کنسولی تقاضای شهادت می‌نماید - باید از مداخله در انجام وظایف او احتراز نماید - مقام فوق‌الذکر می‌تواند در صورت امکان شهادت را در محل اقامت مأمور یا در پست کنسولی استماع یا به صورت شهادت کتبی بپذیرد.

۳ - اعضاء یک پست کنسولی موظف نیستند در مورد اموری که به انجام وظایف آنها ارتباط پیدا می‌کند شهادت داده و مکاتبات و اسناد رسمی مربوط به آن را رایحه دهند و همچنین حق دارند از ادای شهادت به عنوان کارشناس حقوق داخلی دولت فرستنده امتناع ورزند. (عهدنامه وین، 1963)

در ارتباط با مصونیت اماکن کنسولی ماده 31 از کنوانسیون روابط کنسولی حائز اهمیت است:

ماده ۳۱ - مصونیت اماکن کنسولی از تعرض:

۱ - اماکن کنسولی تا حدود مقرر در ماده حاضر مصونیت دارند.

۲ - مقامات پذیرنده نمی‌توانند به آن قسمت از اماکن کنسولی که منحصراً برای انجام امور پست کنسولی مورد استفاده قرار می‌گیرد - داخل شوند مگر با رضایت رئیس پست کنسولی یا شخصی که از طرف او تعیین می‌شود یا رئیس مأموریت دیپلماتیک دولت فرستنده. لیکن در صورت وقوع آتش‌سوزی یا حوادث ناگوار دیگری که مستلزم اقدامات حفاظتی فوری باشد رضایت رئیس پست کنسولی را می‌توان کسب شده فرض نمود.

۳ - تحت مقررات بند ۲ ماده حاضر دولت پذیرنده وظیفه‌ای خاص دارد کلیه تدابیر لازم را به منظور این که اماکن کنسولی مورد تجاوز و خسارت قرار نگرفته و آرامش و شئون آن متزلزل نگردد اتخاذ نماید.

۴ - اماکن کنسولی و اسباب و اثاثه آن و اموال پست کنسولی و وسایل نقلیه آن از هر نوع مصادر به منظور دفاع ملی یا انتفاع عمومی مصون خواهد بود. هرگاه برای این مقاصد سلب مالکیت ضروری باشد کلیه تدابیر ممکن جهت احتراز از ایجاد موانع در راه انجام وظایف کنسولی اتخاذ خواهد شد و غرامت فوری و مناسب و کافی به دولت فرستنده پرداخت خواهد گردید. (عهد نامه وین، 1393)

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه به دلیل ضرورت روابط متقابل میان کشورها، ارتباطات بین المللی در سطح وسیعی گسترش یافته است. بر این اساس در راستای تسهیل ارتباطات و گسترش روابط دوستانه میان کشورها، روابط دیپلماتیک و کنسولی امری ضروری است. در این راستا حقوق بین الملل مزایا و مصونیت‌هایی برای دیپلمات‌ها و کنسول‌ها و اماکن ایشان در نظر گرفته است که رعایت آن بر کشور پذیرنده تحمیل شده است.

پایبندی به معاهدات بین المللی به صورت کلی و معاهده وین به صورت ویژه در مورد حفاظت و حراست از اشخاص و اماکن دیپلماتیک و رعایت مصونیت دیپلماتیک و کنسولی موضوع مهم و بسیار حساسی است و رابطه مستقیمی با اعتبار بین المللی و امنیت داخلی و خارجی کشورها دارد.

منابع

- 1- معاهده وین در مورد روابط دیپلماتیک 1961
- 2- معاهده وین در مورد روابط کنسولی 1963
- 3- ابوالوفا ، احمد ، 1390 ، حقوق دیپلماتیک (رهیافت اسالمی) ، ترجمه و تحقیق دکتر سید مصطفی میرمحمدی ، تهران ، سمت ، چاپ اول
- 4- ضیایی بیگدلی، دکتر محمدرضا، حقوق بین الملل عمومی، چاپ بیست و چهارم، انتشارات گنج دانش، سال 1385
- 5- ذوالعین ، پرویز، حقوق دیپلماتیک، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، 1386
- 6- صدر، جواد، حقوق دیپلماتیک و کنسولی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سیزدهم، 1392

Assault on consulates from the point of view of the 1963 Vienna Convention

Somayeh Aghaiepour

Master of International Law, University of Tehran

Abstract

From a long time, the governments were looking to expand their relations with each other and were looking for a way to achieve this goal. Therefore, the governments came to the conclusion to send representatives from their country to another country and by settling them along with their families and the required staff in the country with which they intended to communicate, they smooth the ground for these relations. Consuls, like diplomats, represent their country in another country. However, unlike diplomats, their field of activity is not related to political relations between two countries, but includes non-political matters: including issuing passports and visas, taking care of the commercial and shipping interests of their country, etc. In addition to the capitals of the countries, consulates are also present in the cities of the provinces of the countries. Therefore, the location of embassies and consulates is located in another country. It is in this sense that it is said that the representatives who are sent from one country to another country should be safe and have immunity so that they can carry out their activities without any fear of being assaulted and attacked. do it. In this present article, we discuss the descriptive and analytical method of assaulting consulates from the point of view of international law and relying on the Vienna Convention of 1963.

Key words: Assault, consulate, Vienna Convention on Consular Relations of 1963